

ALMARA VƏZİR qızı NƏBİYEVƏ

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

BDU-nun “Dədə Qorqud” elmi tədqiqat laboratoriyasının müdiri

AZƏRBAYCAN FOLKLORUNA TARİXİ TÖHFƏ VERƏN ŞƏXSİYYƏT

Hər bir xalqın, millətin onu işıqlı sabaha aparan, milli-mənəvi dəyərlərini yaşadan, gələcək nəslərə ərməğan edən, dünyaya tanıtdıran müdrik liderə, fenomen şəxsiyyətə ehtiyacı vardır. Çox xoşbəxtik ki, Uca Rəbbimiz bizə məhz yuxarıda sadaladığımız meyarlara uyğun möhkəm iradəli, uzaqgörənliyi ilə dövlətçiliyimizi möhkəmləndirən dahi bir şəxsiyyəti – Ümummilli lider Heydər Əliyevi bəxş etmişdir. Ölkəmizi kaosdan, parçalanmaqdan, yer üzündən silinməkdən xilas edən yenilməz dövlət xadimi Heydər Əliyev istənilən sahəyə – mədəniyyətə, təhsilə, elmə, ədəbiyyata, incəsənətə, sənayeyə və s. öz böyük töhfəsini vermişdir. Ümumiyyətlə, elə bir sahə yoxdur ki, xalqımız onun diqqət və qayğısını hiss etməsin. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamında deyilir: *“Azərbaycanda müasir demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu, vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkülü, milli-mənəvi dəyərlərə qayidiş və elmin, təhsilin, mədəniyyətin inkişafı əbədi surətdə Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır”* [2, s. 5].

Heydər Əliyev hər şeydən öncə ölkədə siyasi sabitliyi bərqərar etdi və qorudu, eyni zamanda dövlət təhlükəsizliyini təmin etdi. O, fenomenal yaddaşa malik bir şəxsiyyət olmuşdur. İstənilən mövzuda bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirirdi. Milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması və yaşadılması Ümummilli liderin fəaliyyəti boyu prioritet məsələ idi. Təbii ki, Ulu öndərin Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətləri misilsizdir. Onun folklorumuza önəm verməsi, daim diqqət və qayğı əhatəsində saxlaması bir vətəndaş olaraq hamımızda bu dahi rəhbərə rəğbət hisssini birə-min artırdı. Dünyanın istənilən ölkəsində onun ürəyi məhz Azərbaycanla döyünürdü.

Azərbaycan folklorunun şaxələrindən olan aşıq sənəti, mərasimlər xalqımızın qədim ənənələrə malik olduğunun sübutudur. Ustad aşıqlarımızdan Aşıq Alının, Aşıq Ələsgərin yubileylərinin təşkili, nəhəng folklor abidəmiz olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarının 1300 illiyinin böyük tənətinə ilə keçirilməsi

Heydər Əliyevin xalqımız qarşısında əvəzsiz xidmətləridir. Bu yubiley türkdilli ölkə başçılarından iştirakı ilə 9 aprel 2000-ci ildə Respublika sarayında (indiki Heydər Əliyev sarayı) keçirilmişdir. Xalq şairi Zəlimxan Yaqub Ulu öndərlə bağlı xatirələrində “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illiyinin keçirilməsi təşəbbüsünün tarixçəsi barədə demişdir: “...*Heydər Əliyevin Azərbaycan ədəbiyyatında gördüyü işləri hələ heç kim etməyib. “Manas” dastanının keçirilməyini görüb söylədi ki, biz nə üçün “Dədə Qorqud”un yubileyini keçirməyək?! Dədə Qorqudla bağlı yubileyin keçirilməsi məsələsinin əsası Qırğızıstanda qoyuldu*” [1, s. 3].

Heydər Əliyevi narahat edən məsələ Dədə Qorqudun məzarının harada olması idi. Bununla bağlı alimləri ciddi araşdırmalar aparmağa səsləyirdi. Hətta Dövlət Komissiyası da təşkil etmişdi ki, bu narahatlıq aradan qaldırılsın. Komissiyaya rəhbərliyi də öz üzərinə götürmüşdü. Dədə Qorqudun Dərbənddə məzarı olduğu və ora ziyarətə gedildiyi barədə eşitdiyini, lakin öz qənaətinə yenə də axtarışlar, araşdırmaların aparılmasının vacibliyini dönə-dönə vurğulayırdı. İradə Səriyevanın “Alimləri heyrətə salan Heydər Əliyev” məqaləsində Heydər Əliyevin Dədə Qorqudla bağlı nitqindən bir nümunəni diqqətinizə çatdırıq: “*Amma mən eşitmişəm ki, Dədə Qorqudun Dərbənddəki qəbri məlumdur və oraya ziyarətə də gedirlər. Biz etiraf etməliyik ki, Dədə Qorqudun Dərbənddə qəbri olduğunu son vaxtlara qədər bəlkə də az adam bilirdi. Məsələn, etiraf edirəm ki, mən bunu bilmirdim. Yaxşı, kim bilirsə əlini qaldırsın. Görürsünüz, çox az, üç-dörd adam əlini qaldırır. Gəlin belə danışaq. Bir halda ki, hamınız deyirsiniz Dədə Qorqudun çox yerlərdə qəbri var, gəlin Dədə Qorqudun harada qəbirləri varsa, onları tapaq. Bir halda ki, bu gün deyirik Dədə Qorqudun sahibiyik, həmin qəbirləri tapaq, araşdıraq, kitablarda yazılsın, bunların ünvanı bilinsin. Hesab edirəm ki, komissiya üzvləri Dədə Qorqudun qəbri barədə işlərlə məşğul olurlar. Mən komissiya sədriyəm...*” [3, s.10].

Bəli, Ulu öndərimizin Dədə Qorquda verdiyi önəm hər şeydən öncə, onun milli-mənəvi dəyərlərə böyük sevgisindən, rəğbətindən irəli gəlirdi. Yəni onun fikrincə, sistemli araşdırmalar aparılmasa, faktlar ortaya qoyulmasa təbii ki, bizdən öncə bu abidəyə sahiblənən çox olacaq. Ona görə də Ulu öndər alimləri hərəkətə keçməyi tələsdirirdi. Filologiya elmləri doktoru, professor Səhər Orucova Ümummilli liderin “Kitabi-Dədə Qorqud”a münasibəti haqqında fikirlərini belə bildirir: “*Heydər Əliyev öz nitq və çıxışlarında Azərbaycan xalqının dünyagörüşünün təşəkkül tapmasında “Kitabi-Dədə Qorqud”un misilsiz rolunu xüsusi qeyd etmişdir. Ulu öndər rəhbər olduğu illərdə dastanın tədqiqatçıları olmuş Məmməd Arif Dadaşzadə, Həmid Araslı, Məmmədhüseyn Təhməsin, Əbdülzəl Dəmirçizadə kimi fədakar alimlərin xidmətlərini yüksək qiymətləndirmişdir*” [4, 10].

Qədim və zəngin tariximiz, adət-ənənələrimiz, mental dəyərlərimiz “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında öz əksini tapmışdır. Dahi liderimiz hər bir azərbaycanlının bu dastanı oxumalı olduğunu tövsiyyə edirdi.

Sovetlər dövrünün 40-50-ci illərində bəzi siyasi xadimlərin dastana münasibəti birmənalı deyildi. Obrazlı dillər desək, bu epos demək olar, repressiyaya məruz qalmışdır. Fikrimizin sübutu olaraq professor Cəlal Qasımov “Heydər Əliyev və “Kitabi-Dədə Qorqud” məqaləsində M.C.Bağırovun “Komunist” qəzetinin 26 may 1951-ci il sayında bu dastan haqqındakı mövqeyi barədə belə bir sitat vermişdir: “*“Kitabi-Dədə Qorqud” əvvəldən axıra kimi Azərbaycan torpaqlarına qatil və soyğunçu kimi gəlmiş köçəri oğuz tayfalarını idarə edən yuxarı təbəqələrin tərifi nə həsr olunub*” [2, 63]. Lakin Ümummilli lider Heydər Əliyev bizim bu ana kitabımızı – tamamilə başqa ideologiya ilə qələmə verilmiş bu folklor abidəmizi özümüzə qaytardı, onu repressiyadan xilas etdi. Bəli, dahi rəhbərin böyüklüyü bunda idi.

Heydər Əliyevin ana kitabımız olan “Kitabi-Dədə Qorqud”la bağlı elm adamlarına çağırışından sonra qorqudsünaslıq üzrə yeni-yeni tədqiqatların aparılmasına başlandı. AMEA Folklor İnstitutunun direktoru, akademik Muxtar İmanov yazır: “*...AMEA “Folklor Sarayı” Elmi-Mədəni Mərkəzində (indiki Folklor İnstitutunda), Bakı Dövlət Universitetində, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində görkəmli alimlərin rəhbərlik etdiyi “Qorqudsünaslıq” şöbələri və ya elmi-tədqiqat laboratoriyaları fəaliyyətə başlamış, yubiley tədbirləri çərçivəsində “bütün türk xalqlarının tarixi və mədəniyyəti üçün mötəbər bir qaynaq rolunu oynayacaq” (H.Əliyev) iki cildlik möhtəşəm “Kitabi-Dədə Qorqud ensiklopediyası” çap olunmuş, eposla bağlı neçə-neçə monoqrafiya (T.Hacıyev. Dədə Qorqud: dilimiz və düşüncəmiz, Ş.Cəmşidov. Kitabi-Dədə Qorqud; K.Abdulla. Sırr içində dastan və yaxud gizli Dədə Qorqud – 2; N.Cəfərov. “Kitabi-Dədə Qorqud”da İslama keçidin poetikası; N.Cəfərov. Eposdan kitaba; B.Abdullayev. “Kitabi-Dədə Qorqud”un poetikası; O.Əliyev. “Kitabi-Dədə Qorqud” və Azərbaycan folkloru; R.Kamal. “Kitabi-Dədə Qorqud”: arxaik ritual se-mantika və s.) işıq üzü görmüşdür*” [2, s. 18].

Ulu öndər Heydər Əliyev “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illiyinin keçirilməsi ilə bağlı sərəncamından sonra qorqudsünaslığın inkişafı naminə yaradılan laboratoriyalardan biri də Bakı Dövlət Universitetində fəaliyyətə başladı. “Dədə Qorqud” Elmi Tədqiqat Laboratoriyası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Ümummilli lider H.Əliyevin 21 fevral 1999-cu il, 98 sayılı sərəncamına əsasən

Təhsil Nazirliyinin 04 may 1999-cu il 303 sayılı əmri ilə yaradılmışdır. Laboratoriyanın yarandığı ilk dövrlərdə akademik Tofiq Hacıyev, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Əliyar Səfərli, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Azad Nəbiyev, professor Yusif Seyidov, professor Süleyman Əliyərli, professor Samət Əlizadə, professor Qara Namazov, professor Pənah Xəlilov kimi ziyalı şəxsiyyətlər burada fəaliyyət göstərmiş, laboratoriyasının sonrakı çoxşaxəli və geniş fəaliyyətinə öz töhfələrini vermişdir.

“Dədə Qorqud” laboratoriyası fəaliyyət göstərməyə başladığı zamandan bu laboratoriyanın elmi əməkdaşları tərəfindən 2010-cu ildə *“Dədə Qorqud dünyası” I cild*, 2012-ci ildə *“Dədə Qorqud dünyası” II cild* çapdan çıxmışdır. “Dədə Qorqud” ETL-nin əməkdaşları Türkiyə, İran, Rusiya və başqa ölkələrdə keçirilən beynəlxalq konfranslarda iştirak edirlər.

Dədə Qorqud şəxsiyyətini əbədləşdirmək üçün Ulu öndər 2000-ci ilin aprelində Bakı şəhərinin möhtəşəm ərazilərinin birində “Dədə Qorqud heykəli və Dədə Qorqud dünyası” tarixi-etnoqrafik kompleksinin yaradılması haqqında” fərman imzalamışdı. Bir neçə il davam edən tikinti işlərindən sonra – 13 dekabr 2013-cü ildə Dədə Qorqud parkının prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən açılışı oldu [5].

Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqının zəngin folklor nümunələrinin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi sahəsində böyük təşəbbüsü bu gün onun siyasi kursunu davam etdirən, ölkə başçımız cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

2015-ci ildə alman şərqşünas alimi Fridrix fon Dits tərəfindən “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanını üzrə çıxarılması, nəşr edilməsi və dünya elm aləminə tanıtılmasının 200 illiyi tamam oldu. Bu əlamətlər hadisə ilə bağlı cənab Prezident İ.Əliyev 20 fevral 2015-ci il tarixində *“Milli-mədəni irsin qorunub yaşadılması və yeni nəsillərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə olunmasında “Dədə Qorqud” dastanlarının böyük əhəmiyyətini nəzərə alaraq, qorqudsünaslığın sistemli fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədi ilə”* Sərəncam imzaladı. Bu sərəncam dövlətimizin Azərbaycan folkloruna olan qayğısının təzahürüdür. Bundan sonra da bu qayğı və dəstək davam etdiriləcək və milli-mənəvi xəzinəmiz olan folklor irsimiz yüksək səviyyədə xalqımıza çatdırılacaqdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Asim qızı A. Heydər Əliyev və Azərbaycan folkloru. “Üç nöqtə” qəzeti, 4 aprel 2013, s. 3
2. Heydər Əliyev irsi və Azərbaycan folklorşünaslığının aktual problemləri (Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 90 illiyinə həsr olunur). Bakı: Nurlan, 2013, 192 s.
3. Səriyeva İ. Alimləri heyretə salan Heydər Əliyev. Bakı xəbər, 16.12.2014, s. 10
4. Orucova S. Heydər Əliyev siyasətində milli-mənəvi dəyərlər. Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 97-ci ildönümünə həsr olunmuş “Heydər Əliyev və Azərbaycan filologiyası” adlı Respublika virtual elmi konfransının materialları (22 may 2020-ci il). Bakı: 2020, s. 9-11
5. https://az.wikipedia.org/wiki/Dədə_Qorqud_parkı

Almara Vəzir qızı Nəbiyeva

Azərbaycan folkloruna tarixi töhfə verən şəxsiyyət

Xülasə

Məqalədə Ümummilli lider Heydər Əliyevin folklorumuza, xüsusilə də “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanına olan diqqət və qayğısından bəhs olunur. Eyni zamanda dahi rəhbərin Dədə Qorqudun məzarının tapılması barədə elm adamlarına tövsiyə və tapşırıqları barədə də fikir vurğulanır. Ulu öndərin bu nəhəng folklor abidəmizi Sovet ideologiyasından, repressiyadan xilas edib xalqımıza qaytarması da məqalədə öz əksini tapır.

O da qeyd olunur ki, Heydər Əliyevin “Dədə Qorqud heykəli və Dədə Qorqud dünyası” tarixi-etnoqrafik kompleksinin yaradılması haqqında” fərmanı ilə Dədə Qorqud şəxsiyyəti əbədləşdirilmişdir. Onun siyasi kursunu davam etdirən prezident İlham Əliyev də folklorumuzu diqqət və qayğı ilə əhatə etmişdir.

Açar sözlər: ümummilli lider, Heydər Əliyev, folklor, Dədə Qorqud, dastan, milli-mənəvi dəyər

Almara Vəzir gizi Nəbiyeva

Personality who give historically contribution to the azerbaijanian folklore

Summary

This article talks about national leader H.Aliyevs care and attention for our folklore, especially for Kitabi Dada Gorgud epos. At the same time it is emphasized idea about genius leader H.Aliyevs recommendations and instructions to scientists for finding the tomb of Dada Gorgud. The great leaders saving of this huge monument of our folclor from Soviet ideology and repression and giving back to our

nation also reflected on this article. It is also mentioned that the personality of Dada Gorgud was immortalized by the decree of Heydar Aliyev on the creation of the historical and ethnographic complex “statue of Dada Gorgud” and world of Dada Gorgud”. His political course successor president İ. Aliyev also covers our folklore with care and attention.

Keywords: national leader, Heydar Aliyev, folklore, Kitabı Dada Gorgud, epos, national moral value

Альмара Набиева

**Личность, внёсшая бесценный вклад в сохранение фольклорного наследия
азербайджанского народа**

Резюме

В данной статье исследуется особое внимание Национального лидера Гейдара Алиева нашему фольклору, в частности дастану «Деде-Горгуд». Одновременно говорится о распоряжениях касающихся местоположения гроба мудреца и старца тюркского мира, Деде-Горгуда. Неоспоримым фактом являются труды для сохранения и передачи будущим поколениям нашего литературного памятника. В этом плане им проделаны колоссальные труды по увековечиванию имени старца: возведении памятника Деде-Горгуду и строительство историко-этнографического комплекса, а также защита его от притеснений Советской идеологии.

Придерживаясь в точности политического курса Национального лидера Гейдара Алиева, Ильхам Алиев с честью и достоинством продолжает начатую миссию отца, о защите и сохранении культурного наследия азербайджанского народа.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, Национальный лидер, фольклор, Деде Горгуд, дастан, национальные ценности